

*Ми їстимось за те, чому
немає цін в усьому світі —
за Батьківщину.*
О. Довженко

Наукові інновації та передові технології

СЕРІЯ "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ"

СЕРІЯ "ЕКОНОМІКА"

СЕРІЯ "ПРАВО"

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

**Громадська наукова організація «Всеукраїнська
Асамблея докторів наук із державного управління»**

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*

Випуск № 2(16) 2023

Київ – 2023

**Public scientific Organization «Ukrainian Assembly of
Doctors of Sciences in Public Administration»**

within the work of the Publishing Group «Scientific Perspectives»

«Scientific innovations and advanced technologies»

*(Series «Public Administration», Series «Law», Series «Economics»,
Series «Psychology», Series «Pedagogy»)*

Issue № 2(16) 2023

Kyiv – 2023

ISSN 2786-5274 Print

УДК 001.32:1 /3](477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-2\(16\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-2(16))

**«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління»,
Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»):
журнал. 2023. № 2(16) 2023. С. 425.**

Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 06.02.2023, № 2/2-23)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 24962-14902Р від 13.09.2021 р.

Журнал видається за наукової підтримки: Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Асоціація науковців України», громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 30.11.2021 № 1290 журналу присвоєно категорію "Б" із права.

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 01.02.2022 № 89 журналу присвоєно категорію "Б" із педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу присвоєно категорію "Б" із економіки та державного управління

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу у галузях державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та його інтеграції у світовий науковий простір, шляхом оприлюднення результатів наукових досліджень.

Головний редактор

Романенко Євген Олександрович - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- **Балахтар Катерина Сергіївна** - доктор філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов Національного університету ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
- **Бахов Іван Степанович** — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- **Бельська Тетяна Валентинівна** - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості (Київ, Україна)
- **Гбур Зоряна Володимирівна** - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шурика (Київ, Україна)
- **Дацій Олександр Іванович** — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- **Дегтяр Олег Андрійович** — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)

- *Журавльова Лариса Петрівна* — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна)
- *Заячківська Оксана Василівна* - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- *Льбіна Анастасія Олександрівна* - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
- *Ічанська Олена Михайлівна* - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Кайдашев Роман Петрович* — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- *Каламаж Руслана Володимирівна* - доктор психологічних наук, професор, проректор з навчально-виховної роботи Національного університету «Острозька академія» (Рівне, Україна)
- *Кардаш Оксана Любомирівна*, кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматики, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- *Коваленко Олена Михайлівна* - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
- *Корнієнко Петро Сергійович* - доктор юридичних наук, доцент, адвокат, заступник першого проректора по роботі з коледжами, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна)
- *Кошова Світлана Петрівна* — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (Київ, Україна)
- *Кравчук Володимир Миколайович* — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- *Кравчук Людмила Степанівна* - кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», завідувач кафедрою фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інститут соціальних технологій Університет "Україна" (Хмельницький, Україна)
- *Литвиненко Віктор Іванович* — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Навчального наукового інституту права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- *Лич (Назарук) Оксана Миколаївна* - доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Марушева Олександра Анатоліївна* - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університет Новітніх Технологій (м. Київ, Україна)
- *Міхальський Томаш* — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- *Мізюк Вікторія Анатоліївна* – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмайльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- *Миргород-Карпова Валерія Валеріївна* - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- *Новак-Каліяєва Лариса Миколаївна* — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)
- *Орлова Наталія Сергіївна* — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (Харків, Україна)
- *Павлов Костянтин Володимирович* — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва і маркетингу Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- *Пагута Тамара Іванівна* - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, директор Інституту педагогічної освіти Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука» (Рівне, Україна)
- *Помиткін Едуард Олександрович* — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна НАПН України (Київ, Україна)
- *Помиткіна Любов Віталіївна* — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

- *Приходькіна Наталія Олексіївна* - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
- *Сапожніков Станіслав Володимирович* - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Університету імені Альфреда Нобеля (Дніпро, Україна)
- *Сопілко Ірина Миколаївна* - доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Національного Авіаційного Університету (Київ, Україна)
- *Титко Анна Василівна* — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- *Трушкіна Наталія Валеріївна* - кандидат економічних наук, член-кореспондент Академії економічних наук України, дійсний член Центру українсько-європейського наукового співробітництва, старший науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва Інституту економіки промисловості НАН України (Київ, Україна)
- *Турчинова Ганна Володимирівна* — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
- *Федоренко Владислав Леонідович* — доктор юридичних наук, професор, DgHb - доктор хабілітований наук правничих (Польська академія наук), Заслужений юрист України, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Київ, Україна)
- *Хохліна Олена Петрівна* — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Чернуха Надія Миколаївна* — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
- *Чумак Оксана Володимирівна* - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
- *Якимчук Аліна Юріївна* — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- *Яковицька Лада Савелівна* — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Державне управління»

Бублій М.П., Кокорєв В.В. <i>СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ</i>	11
Бублій М.П., Ломака О.О. <i>СТРАТЕГІЧНІ КОМПОНЕНТИ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ</i>	21
Грєхов В.А. <i>СУСПІЛЬНО-ЦІННІСНИЙ КОНФЛІКТ В УКРАЇНІ ЩОДО ЧЛЕНСТВА В НАТО</i>	33
Дєгтяр А.О. <i>ПРОБЛЕМИ ФІСКАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ</i>	43
Довгань Л.І. <i>ПРОТИДІЯ ЗАХВОРЮВАННЮ НА ТУБЕРКУЛЬОЗ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ</i>	54
Ковальський Д.В. <i>ПРОФІЛЬ БЕЗПЕКИ ПОСАДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ КАДРОВИХ РИЗИКІВ В ОРГАНІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ</i>	68
Крамаренко С.Б. <i>КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ</i>	78
Марченко Р.В. <i>ДИСКУРСНЕ ПОЛЕ ПРОБЛЕМАТИКИ ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ І ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ</i>	87
Мулик К.Т. <i>МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ</i>	98
Нагорняк М.М. <i>КРАЦІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ</i>	109
Торічний В.О. <i>НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ІНТЕГРОВАНОМУ УПРАВЛІННІ КОРДОНАМИ УКРАЇНИ</i>	118

СЕРІЯ «Право»

- Куртакова Г.О.** 126
*ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТРИСТОРОННЬОЇ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА РАДИ*
- Правдюк А.Л.** 133
*РОЗВИТОК ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА*

СЕРІЯ «Економіка»

- Дикий А.П., Барановська Т.В.** 148
*МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ
ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ*
- Зеленська Л.Д., Гречаник О.Є.** 169
*РЕФЛЕКСИВНИЙ ПІДХІД ДО МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА
ОСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ*
- Петрищенко Н.А., Ажаман І.А., Євдокімова О.М.** 179
*ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
ПІДПРИЄМСТВА*
- Правдюк М.В.** 190
*ПІЛЬГИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В
УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ*
- Турчіна С.Г.** 203
*УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОЕКТНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ*

СЕРІЯ «Педагогіка»

- Dyshleva S.M., Dyshleva H.V., Sabitova A.P.** 213
*METHODS OF TEACHING STUDENT OF ECONOMICS ENGLISH BUSINESS
LANGUAGE BASED ON IMMERSION TECHNOLOGY*
- Rzaev Vahid** 225
*THE HISTORY OF THE STRUGGLE FOR THE SECULAR EDUCATION OF
GIRLS IN NAKHCHIVAN (LATE 19TH CENTURY, EARLY 20TH CENTURY)*

- Yamshynskaya N.V., Kryukova Ye.S., Kutsenok N.M., Meleshko I.V.** 236
EFFECTIVE LESSON PLANNING AND ITS ROLE IN CLASSROOM MANAGEMENT AND DEVELOPING STUDENTS' LANGUAGE SKILLS
- Акімова О.В., Фрицюк В.А., Баярко Н.В.** 248
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
- Громик Л.І.** 259
ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
- Демченко І.І., Григоренко Т.В., Ревнюк Н.І., Іващенко К.В.** 271
ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ
- Джога О.В.** 284
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УСТАТКУВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА»: ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ
- Житомирська Т.М.** 297
РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДУНАЙСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ»
- Іващук О.В., Іващук Д.О.** 306
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ
- Коваль Т.В., Демченко О.П., Граб О.Д.** 314
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕХНОЛОГІЙ В ПРАКТИЦІ РОБОТИ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ
- Крижановський О.М., Григор'єва В.В., Герасименко Н.О.** 327
ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ТА ГНУЧКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ
- Олійник Т.І.** 336
ВПЛИВ СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО СМАКУ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ДОДАТКОВОЇ МИТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ
- Прокопенко О.В., Сопов Д.С., Карпенко Т.А., Лакомова О.Й.** 344
УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ГЕОДИСЦИПЛІН У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

- Рижиков В.С., Бондаренко О.В.** 364
МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ ДИДАКТИКИ ДІЛОВОГО ТА РОЛЬОВОГО НАВЧАННЯ
- Рикачевський О.В.** 372
ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНА КУЛЬТУРА МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЯК ІНТЕГРОВАНА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕДИКА
- Соколенко Л.С., Бойко Ю.С., Танасійчук Ю.М.** 385
ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ
- Троценко В.В., Долінін Г.С.** 397
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
- Ходунова В.Л.** 407
ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЯ В ОСВІТІ
- Юрков А.В.** 418
МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ РОЛЬОВИХ ІГОР ПРИ ПІДГОТОВЦІ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БОЙОВИХ УМОВАХ НА ПРИКЛАДІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ ПОВСЯКДЕННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДРОЗДІЛІВ»

УДК 378.12:371.134

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-2\(16\)-344-363](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-2(16)-344-363)

Прокопенко Олексій Володимирович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, культурології та інформаційної діяльності, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, вул. Іоанна Павла II, 17, м. Київ, 01042, <https://orcid.org/0000-0002-7549-1137>

Сопов Дмитро Сергійович доктор філософії з наук про Землю, в. о. завідувача кафедри хімії, географії та наук про Землю, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», вул. Ковалюка, 3, м. Полтава, 36003, <https://orcid.org/0000-0002-2684-4688>

Карпенко Тетяна Анатоліївна доктор філософії з наук про Землю, асистент кафедри географії та методики її навчання, Криворізький державний педагогічний університет, просп. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, 50086, <https://orcid.org/0000-0002-7340-0238>

Лакомова Олена Йосипівна кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії та методики її навчання, Криворізький державний педагогічний університет, просп. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, 50086, <https://orcid.org/0000-0002-7798-2263>

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ГЕОДИСЦИПЛІН У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Анотація. Формування власного іміджу, уміння інтерпретувати повідомлення, пізнавати людину є тим завданням, яке необхідно вирішувати під час самоосвіти та підвищення кваліфікації викладача геодисциплін вищого навчального закладу.

Теоретичний розгляд проблеми формування професійно-педагогічного іміджу викладача геодисциплін довів необхідність використання самоосвітньої роботи з метою виховання особистісно-професійних умінь і навичок та проведення необхідних спеціалізованих заходів. Розвиток іміджелогії як самостійного наукового напрямку, підвищення інтересу фахівців різних галузей до прикладних імідж-технологій, необхідність підготовки викладача геодисциплін з високим рівнем педагогічної компетентності та культури, підвищення соціального престижу професії викладача геодисциплін у сучасному суспільстві зумовили появу педагогічної іміджелогії, що вивчає процес формування педагогічного іміджу в контексті професійної соціалізації фахівців сфери вищої освіти.

Ефективність упровадження педагогічних умов з формування професійно-педагогічного іміджу викладача геодисциплін було відстежено завдяки оцінюванню динаміки розвитку показників трьох базових критеріїв оцінювання сформованості професійно-педагогічного іміджу: мотиваційного, когнітивного та рефлексивного.

Ключові слова: імідж викладача, викладач геодисциплін, педагогічна діяльність, констатувальний етап експерименту, формувальний етап експерименту.

Prokopenko Oleksii Volodymyrovych Ph.D. in Philosophy, docent, Associate Professor in the Department of Philosophy, Cultural Studies and Information Activities, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, John Paul II St., 17, Kyiv, 01042, <https://orcid.org/0000-0002-7549-1137>

Sopov Dmytro Sergeevich Ph.D. in Geoscience, Acting Head in the Department of Chemistry, Geography and Earth Sciences, Luhansk Taras Shevchenko National University, Koval St., 3, Poltava, 36003, <https://orcid.org/0000-0002-2684-4688>

Karpenko Tetiana Anatoliivna Ph.D. in Geoscience, Assistant in the Department of Geography and Methods of Teaching, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Gagarin Ave., 54, Kryvyi Rih, 50086, <https://orcid.org/0000-0002-7340-0238>

Lakomova Olena Yosypivna Ph.D. in Geography, docent, Associate Professor in the Department of Geography and Methods of Teaching, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Gagarin Ave., 54, Kryvyi Rih, 50086, <https://orcid.org/0000-0002-7798-2263>

CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL IMAGE OF A TEACHER OF GEODISCIPLINES IN A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

Abstract. The formation of one's own image, the ability to interpret messages, to know a person is the task that needs to be solved during self-education and advanced training of a teacher of geodisciplines of a higher educational institution.

The theoretical consideration of the problem of forming the professional and pedagogical image of the teacher of geodisciplines proved the need to use self-educational work in order to educate personal and professional skills and conduct the necessary specialized activities. The development of imageology as an independent scientific direction, the increasing interest of specialists in various fields in applied image technologies, the need to train a teacher of geodisciplines with a

high level of pedagogical competence and culture, the increase in the social prestige of the profession of geodisciplines teacher in modern society have led to the emergence of pedagogical imageology, which studies the process of forming a pedagogical image in the context of professional socialization of specialists in higher education.

The effectiveness of the introduction of pedagogical conditions for the formation of the professional and pedagogical image of a geography teacher was monitored by assessing the dynamics of the development of indicators of three basic criteria for assessing the formation of a professional and pedagogical image: motivational, cognitive and reflective.

Keywords: image of the teacher, teacher of geodisciplines, pedagogical activity, stating stage of the experiment, formative stage of the experiment.

Постановка проблеми. Головними умовами успішності процесу формування професійно-педагогічного іміджу викладача геодисциплін університету є, по-перше, сформованість мотивації на професійно-педагогічну діяльність, по-друге, створення самоосвітнього середовища, спрямованого на формування комплексу іміджформувальних знань і навичок викладачів, та, по-третє, рефлексивна активізація й самоорганізація суб'єкта в педагогічній діяльності. У процесі впровадження зазначених умов у процес самоосвіти було здійснено всебічну рефлексію ефективності й доцільності введених умов та запропонованих видів діяльності, ураховано критичне оцінювання програми роботи викладача геодисциплін [5].

Було підготовлено та проведено педагогічний експеримент, який тривав 2 роки, з метою перевірки гіпотези щодо успішності процесу формування професійно-педагогічного іміджу викладача геодисциплін вищого навчального закладу.

В дослідженні приймали участь 100 викладачів геодисциплін (педагогічний стаж яких 3 і більше років) вищих навчальних закладів України. Було сформовано експериментальну та контрольну групи з рівною кількістю учасників. Експеримент передбачав два етапи – констатувальний і формувальний. Для експериментальної групи використовувались такі інструменти діагностування як анкетування, опитування, тренінги з педагогічної майстерності, ведення педагогічного щоденника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження стали роботи таких учених як Б. Ананьєв, В. Мерлін, С. Рубінштейн, Р. Бернс, А. Маслоу, Л. Божович, Л. Виготський, Б. Ломов, П. Берд, Л. Браун, Ф. Джефкінс, А. Панасюк, В. Шепель, І. Альохіна, Ф. Кузін, Д. Френсіс, Н. Гузій, А. Морозов, С. Панчук, О. Чебикін, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.

Метою статті є дослідження умов формування професійно-педагогічного іміджу у викладачів геодисциплін вищих навчальних закладів України.

Виклад основного матеріалу. Завдяки розробленим критеріям оцінювання рівня сформованості компонентів професійно-педагогічного іміджу та відповідним показникам було здійснено моніторинг динаміки розвитку структурних компонентів іміджу та відстежено зміни в мотиваційній, когнітивній і рефлексивній сферах професійної культури.

На констатувальному етапі експерименту було визначено рівні сформованості кожного критерію у контрольній та експериментальній груп викладачів геодисциплін. Як головний інструментарій діагностування було використано анкету-опитувальник, а також додаткові тести й оцінювальні методики.

Констатувальний етап експерименту був направлений на встановлення фактичного стану та рівня психолого-педагогічних особливостей контингенту на момент проведення дослідження.

Формувальний етап педагогічного експерименту мав на меті довести, завдяки яким факторам можна досягти необхідних результатів в формуванні професійно-педагогічного іміджу викладача геодисциплін.

Ефективність упровадження педагогічних умов з формування професійно-педагогічного іміджу викладача геодисциплін ми відстежували завдяки оцінюванню динаміки розвитку показників трьох базових критеріїв оцінювання сформованості професійно-педагогічного іміджу: мотиваційного, когнітивного та рефлексивного.

Щодо успішності заходів з формування показників *мотиваційного критерію* зазначимо, що результати формувального експерименту свідчать про наявність значної кількості викладачів геодисциплін, які наголосили на значущості мотиваційного спрямування самоосвітньої діяльності та відзначили позитивні зрушення у власному ставленні до професійної діяльності. На констатувальному етапі було поставлене серед інших таке питання: „Які головні мотиви Вашої педагогічної діяльності?“. Зіставлення відповідей респондентів на початку та наприкінці експерименту наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Мотиви педагогічної діяльності (у %)

Мотиви	Констатувальний етап		Формувальний етап	
	К	Е	К	Е
Отримання грошової винагороди	45,7	38	44,1	15
Подальше кар'єрне просування	34	30,2	35,2	21,2
Прагнення уникнути критики керівника й колег	17,3	21	17,5	9,6
Спроба уникнути можливих покарань і неприємностей	15	9,2	16,1	4,8
Потреба в досягненні соціального престижу та поваги людей, які мене оточують	35	39,6	34,3	54,2
Отримання задоволення від процесу й результатів роботи	21,5	22,1	22	45,6
Можливість найбільш повної самореалізації саме в обраній діяльності	31	25,8	30,9	47

Для встановлення кореляційного зв'язку між змінними щодо мотивів педагогічної діяльності до та після експерименту ми використовували коефіцієнт рангової кореляції Кенделла [1, с. 162 – 165], який є мірою зв'язку двох змінних, які вимірюються ранговими шкалами. У таблиці 2 представлено результати ранжирування мотивів педагогічної діяльності, а в таблиці 3 наведено розраховані коефіцієнти кореляції Кенделла та їх значущість (виділено курсивом).

Таблиця 2

Мотиви педагогічної діяльності (результати ранжирування)

Мотиви	Констатувальний етап		Формувальний етап	
	К	Е	К	Е
Отримання грошової винагороди	7	6	7	3
Подальше кар'єрне просування	5	5	6	4
Прагнення уникнути критики керівника й колег	2	2	2	2
Спроба уникнути можливих покарань і неприємностей	1	1	1	1
Потреба в досягненні соціального престижу й поваги людей, які мене оточують	6	7	5	7
Отримання задоволення від процесу й результатів роботи	3	3	3	5
Можливість найбільш повної самореалізації саме в обраній діяльності	4	4	4	6

Таблиця 3

Кореляція групових ієрархій мотивів педагогічної діяльності за Кенделлом

	Е до	К до	Е після	К після
Е до		0,905**	0,524	0,810*
		<i>0,004</i>	<i>0,099</i>	<i>0,011</i>
К до	0,905**		0,429	0,905**
	<i>0,004</i>		<i>0,176</i>	<i>0,004</i>
Е після	0,524	0,429		0,333
	<i>0,099</i>	<i>0,176</i>		<i>0,293</i>
К після	0,810*	0,905**	0,333	
	<i>0,011</i>	<i>0,004</i>	<i>0,293</i>	

Примітка: ** – кореляція значуща на рівні 0,01; * – кореляція значуща на рівні 0,05.

Аналіз таблиці 3 і рисунку 1 свідчить, що ми отримали значущу кореляцію між експериментальною та контрольною групами до експерименту, відповідний коефіцієнт рангової кореляції Кенделла дорівнює 0,905 ($p < 0,01$). У контексті нашого дослідження це означає, що ієрархії мотивів контрольної

та експериментальної груп до експерименту стосовно мотивації педагогічної діяльності збігаються. Після експерименту (див. рис. 2) ми не отримали значущої кореляції між експериментальною й контрольною групами, коефіцієнт Кенделла дорівнює 0,333 ($p > 0,05$). Отже, значущі зміни мотивації відбулися в експериментальній групі. У контрольній групі після експерименту не спостережено значущих відмінностей щодо мотивації.

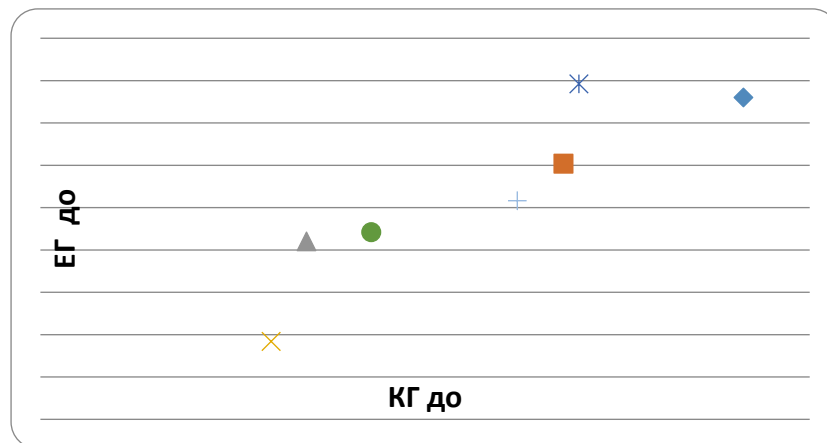

Рис. 1 Діаграма розсіювання: кореляція між груповими ієрархіями мотивів педагогічної діяльності до експерименту

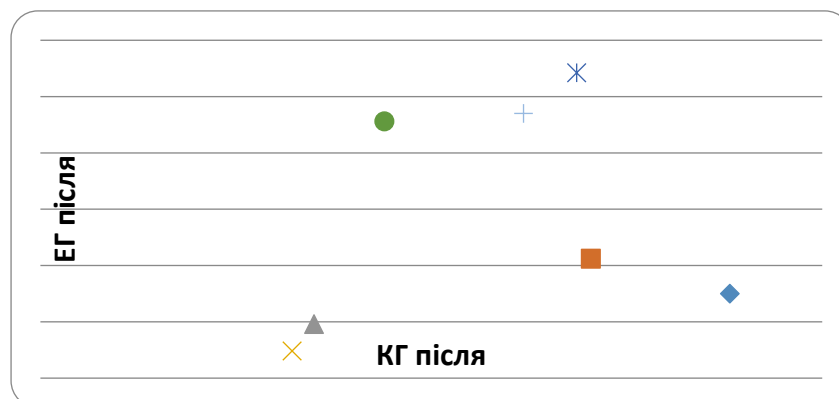

Рис. 2 Діаграма розсіювання: кореляція між груповими ієрархіями мотивів педагогічної діяльності після експерименту

Порівнюючи результати опитування серед викладачів геодисциплін контрольної та експериментальної груп на констатувальному й формуальному етапах експерименту, бачимо значне зростання вмотивованості в останніх та статичність показників у перших. Так, респонденти з експериментальної групи виявили найбільшу схильність до таких мотивів професійної діяльності, як „потреба в досягненні соціального престижу та поваги з боку оточуючих” (54,2%), „отримання задоволення від процесу й результатів роботи” (45,6%), „можливість найбільш повної самореалізації саме в обраній діяльності” (47%). Значні розбіжності у відсотковому співвідношенні між виборами викладачів геодисциплін

експериментальної та контрольної груп свідчать про успішність та ефективність запровадженої системи заходів з формування мотиваційного компонента професійно-педагогічного іміджу, а саме, мотиваційно спрямованих тренінгів „Професійно-педагогічний імідж викладача”. Зокрема, завдяки корекції стану мотиваційної сфери експериментальної групи зросла популярність таких виборів, як „отримання задоволення від процесу й результатів роботи” – 22% (К) та 45,6% (Е) та „можливість найбільш повної самореалізації саме в обраній діяльності” – 30,9% (К) та 47% (Е). Отримані результати свідчать про позитивні зрушення в розумінні сутності професійної мотивації.

Разом з іншими компонентами мотиваційного критерію коригуванню підлягали також ціннісні орієнтації викладачів геодисциплін як такі, що визначають особистісний і професійний шлях. Наводимо порівняльні дані опитування щодо ціннісної зорієнтованості контрольної й експериментальної груп на початку та наприкінці експериментальної роботи. Викладачам геодисциплін обох груп було поставлено питання: „На які цінності Ви зорієнтовані?”. Отримані відповіді наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Ціннісні орієнтації викладачів (у %)

Цінності	Констатувальний етап		Формувальний етап	
	К	Е	К	Е
Життя	35	42,8	34,6	56,2
Людина	5,7	6	5,1	17,8
Краса	48	51,3	48,2	53,4
Здоров'я	22,1	16	23	45,9
Батьківщина	4,5	6,2	4,4	10,2
Праця	11,6	10,5	11,3	38,4
Заможність	53	51,4	54,7	41,2
Родина	15,4	17	15	21,3
Мир	10,7	8,3	11	14,6
Любов	41	44,6	41,2	55
Кар'єра	14	16,2	15,1	26,9
Популярність	53	51,4	52,7	43,5

Для порівняння результатів експериментальних та контрольних груп ми використовували статистичний критерій φ^* Фішера [2, с. 158 – 176], що оцінює достовірність відмінностей між відсотковими долями двох вибірок, у яких зареєстровано ефект, що нас цікавить. Критерій обчислюємо за формулою:

$$\varphi^* = (\varphi_1 - \varphi_2) \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}}$$

$$\varphi = 2 \cdot \arcsin \sqrt{p}$$

де φ_1 – кут, відповідний меншій відсотковій долі;

φ_2 – кут, відповідний більшій відсотковій долі;

n_1 – кількість спостережень у вибірці 1;

n_2 – кількість спостережень у вибірці 2.

Примітка: критичне значення критерію φ^* Фішера ($p \leq 0,05$) дорівнює 1,64. Критичне значення критерію φ^* Фішера ($p \leq 0,01$) дорівнює 2,31. Критичне значення критерію φ^* Фішера ($p \leq 0,001$) дорівнює 2,81. Результати розрахунків подано в таблицях 5, 6, 7 та 8.

Таблиця 5

Порівняння ціннісних орієнтацій контрольних та експериментальних груп за критерієм φ^* Фішера

Цінності	Порівняння КГ і ЕГ на констатувальному етапі	Порівняння КГ і ЕГ на формуальному етапі
Життя	1,650*	4,487***
Здоров'я	1,530	4,940***
Краса	0,603	1,006
Праця	0,633	6,772***
Заможність	0,402	2,827***
Кар'єра	0,564	2,999***

Примітка: символ * показує, що відмінності між відсотковими долями вірогідні на рівні 0,05; ** – на рівні 0,01, *** – на рівні 0,001.

Результати розрахунків (див. табл. 5) свідчать про статистично незначущу різницю між контрольною та експериментальною групами до експерименту на рівні 0,05 за всіма показниками (цінностями), окрім „життя” (емпіричне значення критерію 1,65 перебільшує критичне 1,64), і, навпаки, статистично значущу різницю між показниками експериментальної та контрольної груп після експерименту за всіма показниками, крім „краси” (емпіричне значення критерію 1,006 не перевищує критичне 1,64).

Дані формуального експерименту надали можливість стверджувати про наявність значних змін у ціннісних орієнтаціях викладачів геодисциплін експериментальної групи в бік загальнолюдських і гуманістичних на протипагу тенденції до збереження відсоткового співвідношення у виборах респондентів контрольної групи.

Для порівняння результатів констатувального й формуального експериментів ми використовували λ -критерій Колмогорова-Смирнова [2, с. 142 – 152], який дозволяє зіставити два емпіричні розподіли та зробити висновок про те, чи узгоджені вони між собою. Наведемо короткі відомості щодо розрахунків за цим критерієм.

Критерій λ Колмогорова-Смирнова призначений для зіставлення двох розподілів: емпіричного та теоретичного, наприклад, рівномірного або нормального, та одного емпіричного розподілу з іншим емпіричним розподілом. Критерій дозволяє знайти точку, у якій сума накопичених розбіжностей між двома розподілами є найбільшою, та оцінити достовірність цієї розбіжності.

Якщо в методі χ^2 зіставляють частоти двох розподілів окремо за кожним розрядом, то тут зіставляють спочатку частоти за першим розрядом, потім за сумою першого й другого розрядів, потім за сумою першого, другого й третього розрядів і так далі. Отже, ми щоразу зіставляємо накопичені до відповідного розряду частоти.

Якщо відмінності між двома розподілами істотні, то в якийсь момент різниця накопичених частот досягне критичного значення й ми зможемо визнати відмінності статистично достовірними. Гіпотези, що перевіряються: H_0 – відмінності між двома розподілами недостовірні; H_1 – відмінності між двома розподілами достовірні.

Опишемо алгоритм розрахунку критерію λ при зіставленні двох емпіричних розподілів [2]:

1. Занести в таблицю найменування розрядів ознаки (перший стовпець) та відповідні їм емпіричні частоти, отримані в розподілі 1 (другий стовпець) і в розподілі 2 (третій стовпець).

2. Підрахувати емпіричні частоти за кожним розрядом для розподілу 1 за формулою:

$$f^*e = fe/n1$$

де fe – емпірична частота в цьому розряді;

$n1$ – кількість спостережень у вибірці.

Занести емпіричні частоти розподілу 1 в четвертий стовпець.

3. Підрахувати емпіричні частоти за кожним розрядом для розподілу 2 за формулою:

$$f^*e = fe/n2$$

де fe – емпірична частота в цьому розряді;

$n2$ – кількість спостережень у другій вибірці.

Занести емпіричні частоти розподілу 2 в п'ятий стовпець таблиці.

4. Підрахувати накопичені емпіричні частоти для розподілу 1 за формулою:

$$\sum f^*_i = \sum f^*_{i-1} + f^*_i$$

де Σf^*_{i-1} – частість, накопичена на попередніх розрядах;
 i – порядковий номер розряду;
 f^*_i – частість цього розряду.

Отримані результати записати в шостий стовпець.

5. Підрахувати накопичені емпіричні частоти для розподілу 2 за тою самою формулою й записати результат у сьомий стовпець.

6. Підрахувати різницю між накопиченими частотами за кожним розрядом. Записати у восьмому стовпці абсолютні величини різниці без їх знаку. Позначити їх як d .

7. Визначити за восьмим стовпцем найбільшу абсолютну величину різниці d_{max} .

8. Підрахувати значення критерію за формулою:

$$\lambda = d_{max} \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}}$$

де n_1 – кількість спостережень у першій вибірці;

n_2 – кількість спостережень у другій вибірці.

Якщо $\lambda_{емп} \geq 1,36$, відмінності між розподілами достовірні на рівні $p < 0,05$. Якщо $\lambda_{емп} \geq 1,63$, відмінності між розподілами достовірні на рівні $p < 0,01$. Результати розрахунків за описаним вище алгоритмом наведено в таблицях 6, 7 та 8.

Таблиця 6

Порівняння вимірів за мотиваційним критерієм у контрольних та експериментальних групах до експерименту за критерієм λ Колмогорова-Смирнова

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця	
	f1	f2	f1*	f2*	$\Sigma f1^*$	$\Sigma f2^*$		
Високий	21	22	0,103	0,109	0,103	0,109	0,006	
Середній	67	60	0,330	0,297	0,433	0,406	0,027	
Низький	115	120	0,567	0,594	1	1		
Разом	203	202	1	1				
							$d_{max} =$	0,027
							$\lambda_{емп} =$	0,272

Відтак, емпіричне значення критерію $\lambda_{емп} = 0,272$ менше критичного значення 1,36, отже відмінності між контрольними та експериментальними групами до експерименту незначущі ($p > 0,05$).

Таблиця 7

Порівняння вимірів за мотиваційним критерієм у контрольних та експериментальних групах після експерименту за критерієм λ Колмогорова-Смирнова

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця
	f1	f2	f1*	f2*	$\Sigma f1^*$	$\Sigma f2^*$	$\Sigma f1^* - \Sigma f2^*$
Високий	23	50	0,113	0,248	0,113	0,248	0,135
Середній	67	115	0,330	0,569	0,443	0,817	0,374
Низький	113	37	0,557	0,183	1	1	
Разом	203	202	1	1			
						dmax=	0,374
						$\lambda_{\text{емп}}=$	3,763

Як бачимо, емпіричне значення критерію $\lambda_{\text{емп}} = 3,763$ перевищує критичне значення 1,63, отже відмінності між контрольною та експериментальною групами після експерименту значущі на рівні $p < 0,01$.

Разом з оцінюванням ефективності впроваджуваних умов формування показників мотиваційного критерію протягом усього експерименту та на формувальному етапі відбувався моніторинг результативності введення педагогічних умов розвитку **когнітивного критерію** оцінювання стану педагогічної культури викладачів геодисциплін у питанні професійно-педагогічного іміджу. Як уже було зазначено, когнітивний компонент професійно-педагогічного іміджу викладачів геодисциплін потребує формувальної роботи в таких напрямках, як розвиток професійної компетентності та ерудиції, педагогічної рефлексії, педагогічного цілепокладання, педагогічного мислення та імпровізації й педагогічного спілкування; покращення професійно значущих та особистісних якостей; а також становлення й покращення педагогічної техніки викладачів геодисциплін вищих навчальних закладів.

Серед основних завдань щодо коригування й розвитку когнітивного компонента іміджу була орієнтація на створення й покращення іміджезначущих професійних та особистісних якостей фахівців [3]. Учасникам експерименту було запропоновано таке питання: „Які якості, на Вашу думку, повинні бути наявні в іміджі викладача, якщо він прагне досягти професійного успіху?“. Таблиця 8 демонструє розподіл відповідей у контрольній та експериментальній групах на початку й після завершення експериментальної роботи.

Таблиця 8

Якості, необхідні для професійно-педагогічного іміджу викладача (у%)

Якості	Констатувальний етап		Формувальний етап	
	К	Е	К	Е
Професіоналізм	32	34,5	31,2	48,6
Уміння керувати іншими людьми	12,4	11,8	12,2	21,1
Уміння спілкуватися	21	22,3	20	44,1
Упевненість у собі	14,2	12,4	13,7	35,2
Педагогічний досвід	56,3	58	56	61,4
Любов до студентів	61	59,3	58,3	62,2
Сучасний імідж	8,3	9,6	8,6	87,4
Широка ерудиція	10,2	11	11	43,3
Моральна стійкість	5,2	6	5,7	12,5

Таблиця 9

Порівняння якостей, необхідних для професійного успіху викладача, за відповідями контрольних та експериментальних груп за критерієм ϕ^* Фішера

Якості	Порівняння КГ і ЕГ на констатувальному етапі	Порівняння КГ і ЕГ на формувальному етапі
Професіоналізм	0,634	3,723***
Уміння спілкуватися	0,241	5,272***
Педагогічний досвід	0,403	1,026
Широка ерудиція	0,322	7,587***
Сучасний імідж	0,352	18,716***

Результати розрахунків (див. табл. 9) свідчать про статистично незначущу різницю між контрольною та експериментальною групами до експерименту на рівні 0,05 за всіма показниками (цінностями) і, навпаки, статистично значущу різницю між показниками експериментальної та контрольної груп після експерименту за всіма показниками, окрім „педагогічного досвіду” (емпіричне значення критерію 1,006 не перевищує критичне 1,64).

Представлені результати наочно засвідчують значні прогресивні зміни в розумінні сутності педагогічної діяльності в експериментальній групі на формувальному етапі експерименту. Проведені лекції, практичні заняття, тренінги, робота дискусійних груп поповнили знання викладачів геодисциплін та стали своєрідним поштовхом у подальшому ініціативно-інформаційному пошуку. Стосовно професійно-педагогічних якостей, притаманних фахівцям, які прагнуть досягти успіхів у кар’єрі, то пріоритети було розставлено так. На формувальному етапі в експериментальній групі найбільшу кількість виборів отримали такі якості, як професіоналізм – 31,2% (К) та 48,6% (Е), уміння спілкуватися – 20% (К) та 44,1% (Е), педагогічний досвід – 56% (К) та 61,4% (Е) і широка ерудиція – 11% (К) та 43,3% (Е). Цікаво, що важливе значення

сучасного іміджу в досягненні професійного успіху відзначили 87,4% представників експериментальної групи й лише 8,6% контрольної.

Також респондентам було поставлено запитання: „Які професійно значущі якості викладача притаманні Вам?“, було отримано відповіді, зведені в таблиці 10.

Таблиця 10

Професійно значущі якості, притаманні респондентам (за результатами самооцінювання) (у%)

Якості	Констатувальний етап		Формувальний етап	
	К	Е	К	Е
Доброзичливість	12,3	13	11,8	34
Толерантність	10,2	11,1	11,1	27,5
Достатня вимогливість	7,3	7	7,6	8,9
Елегантний зовнішній вигляд	15,2	14,9	15,3	43,7
Уміння висловлювати власні думки	9,5	10	8,8	31,9
Почуття гумору	14,5	13,2	14,6	16,4
Оптимізм	32,1	34,1	33,5	42,1
Емоційна врівноваженість	42,1	44,1	42	45,8
Розвинені комунікативні й організаційні якості	18	17,2	16,9	52
Емпатія	8,3	9,8	8,1	32,4

Таблиця 11

Порівняння професійно значущих якостей, притаманних респондентам контрольної та експериментальної груп за критерієм ϕ^* Фішера

Якості	Порівняння КГ і ЕГ на констант. етапі	Порівняння КГ і ЕГ на формув. етапі
Доброзичливість	0,312	5,414***
Уміння висловлювати власні думки	0,352	5,97***
Емоційна врівноваженість	0,413	0,815
Розвинені комунікативні якості	0,262	7,657***
Емпатія	0,704	6,329***
Елегантний зовнішній вигляд	0,000	6,601***

Результати розрахунків (див. табл. 11) свідчать про статистично незначущу різницю між контрольною та експериментальною групами до експерименту на рівні 0,05 за всіма показниками (цінностями) і, навпаки, статистично значущу різницю між показниками експериментальної та контрольної груп після експерименту за всіма показниками, окрім „емоційної врівноваженості” (емпіричне значення критерію 0,815 не перевищує критичне 1,64).

Відзначимо значне зростання кількості виборів за всіма показниками серед викладачів геодисциплін експериментальної групи, на відміну від контрольної.

Упровадження третьої умови, рефлексивної активізації викладачів геодисциплін також супроводжували діагностувальні й моніторингові процедури, які мали на меті відстежити динаміку розвитку відповідних показників **рефлексивного критерію**. Формувальний етап експерименту засвідчив ефективність упроваджених у систему роботи самоосвітніх заходів і дозволив стверджувати про необхідність подальшого розвитку активізації викладачів геодисциплін у рефлексивно-оцінювальній діяльності. Робота з формування рефлексивного компонента професійно-педагогічного іміджу охоплювала такі напрями: активізація суб'єкта в процесі цілепокладання; розвиток аутопсихологічної компетентності (навичок самоаналізу, самовиховання, самопроекування); рефлексивна активізація викладача в процесі самоаналізу; формування адекватної Я-концепції.

Серед інших протиріч, що підлягали розгляду й рефлексії, запропоновані тренінги було сфокусовано на проблемах оцінювання власних дій, що виявилися психологічно складними на діагностувальному етапі. На констатувальному й формувальному етапах експерименту респондентам було поставлено таке питання: „Оцінюючи власні дії, на що/кого Ви зорієнтовані?“. Дані опитування подано в таблиці 12 [4].

Таблиця 12

Суб'єкти/об'єкти орієнтації в процесі самооцінювання власних дій (у%)

Суб'єкти/об'єкти орієнтації	Констатувальний етап		Формувальний етап	
	К	Е	К	Е
Думка батьків	32	30,1	31,4	22,5
Думка друзів	43,4	42,2	44,3	23,1
Власне ставлення	11,6	11,9	12,3	56,7
Норми, прийняті в суспільстві	5,3	6	5	24,6
Думка компетентних фахівців	7,7	9,8	8,2	15,3

Таблиця 13

Порівняння результатів самооцінювання власних дій контрольної та експериментальної груп за критерієм ϕ^* Фішера

Суб'єкти/об'єкти орієнтації	Порівняння КГ і ЕГ на констант. етапі	Порівняння КГ і ЕГ на формув. Етапі
Думка батьків	0,443	2,284*
Думка друзів	0,201	4,538***
Власне ставлення	0,000	10,103***
Норми, прийняті в суспільстві	0,000	5,997***
Думка компетентних фахівців	0,704	2,224*

Результати розрахунків (табл. 13) свідчать про статистично незначущу різницю між контрольною та експериментальною групами до експерименту на рівні 0,05 за всіма показниками й, навпаки, статистично значущу різницю між

показниками експериментальної та контрольної груп після експерименту за всіма показниками. Як випливає з таблиць, в експериментальній групі значно зросла кількість суб'єктів, які бажають орієнтуватися на власне ставлення в процесі оцінювання власних дій (56,7% (Е)). Ця динаміка свідчить про доволі високий рівень сформованості рефлексивних навичок, які дозволяють індивідові адекватно ранжувати цільові орієнтири в професійній діяльності. Крім того, виявилися популярними вибори „норми, прийняті в суспільстві” (24,6% (Е)) та „думка компетентних фахівців” (15,3% (Е)). Такі результати, на нашу думку, є показниками інтеріоризації знань щодо сутності професійної діяльності викладача геодисциплін, яка полягає у співвіднесенні власних уподобань і прагнень, ідеальних уявлень про „Я” професійне з об'єктивними вимогами й потребами соціального середовища.

Зіставлення результатів, отриманих на початку й наприкінці експерименту, виявили цікаву тенденцію зміщення центрації на коло друзів і родини в бік самоаналізу й саморефлексії. Так, кількість викладачів геодисциплін експериментальної групи, що в процесі аналізу власних дій зорієнтовані на думку батьків, зменшилося на 8,9%, на думку колег – на 21,2%, що свідчить про більш високий рівень ініціативності та самостійності в процесі обмірковування професійних та особистих дій. Водночас, дані опитування демонструють статичність і лише часткові зміни за показниками рефлексивного критерію в контрольній групі. У процесі формувального експерименту необхідність у самоосвіті й самовихованні також були серед тих питань, навколо яких відбувалися дискусії й тренінгові заходи. З метою відстеження рівня сформованості зазначених якостей було поставлено відповідне питання на констатувальному та формувальному етапах. На першому етапі 32% викладачів геодисциплін контрольної та 34,2% експериментальної груп позитивно відповіли на питання „*Ви вважаєте самовиховання й самоосвіту важливими аспектами особистісно-професійного становлення та зростання?*”. Наприкінці експерименту відповіді розподілилися так: 31,2% респондентів контрольної групи й 56,2% експериментальної відзначили значущість самовиховання й неперервної самоосвіти в педагогічній рефлексивній діяльності.

Щодо запитання „*Чи обмірковуєте Ви зазвичай причини власних невдач?*”, то ми повторно звернулися до респондентів з метою отримати відповідь. За результатами опитування, кількість позитивних виборів в експериментальній групі зросла на 24,7%, тоді як у контрольній – лише на 0,9%. Отже, більшість викладачів геодисциплін експериментальної групи мають стійке прагнення до рефлексії власних дій та самовдосконалення протягом усіх етапів професійної діяльності. Ці висновки підтвердили отримані відомості щодо ведення педагогічного щоденника, який був засобом висловлювання думок та обмірковування дій протягом роботи тренінга

„Професійний імідж викладача”. Після закінчення експерименту 78,9% (на відміну від 48% на початку експерименту) викладачів геодисциплін експериментальної групи висловили позитивне ставлення до практики ведення щоденника; відповідні результати в контрольній групі залишилися майже незмінними (46,4% на початку й 45,8% наприкінці експерименту).

Ще одним аналітичним завданням формувального етапу експерименту було зіставлення відповідей респондентів на питання: „Оберіть ті якості, яких Ви хотіли би позбутися” [4]. Результати представлено в таблиці 14.

Таблиця 14

Небажані якості, що перешкоджають ефективній професійній діяльності вчителя (у%)

Якості	Констатувальний етап		Формувальний етап	
	К	Е	К	Е
Імпульсивність	6,6	8,2	5,7	10,3
Дратівливість	8,9	7,6	8,8	11,4
Невпевненість у собі	11,2	10,1	11,1	23,8
Лінь	48,3	47,8	49	50,4
Тривожність	52,3	53,1	51,2	56,9
Самозакоханість	14	13,2	15,6	23,5
Відлюдкуватість	5	6,2	4,8	9,6

Таблиця 15

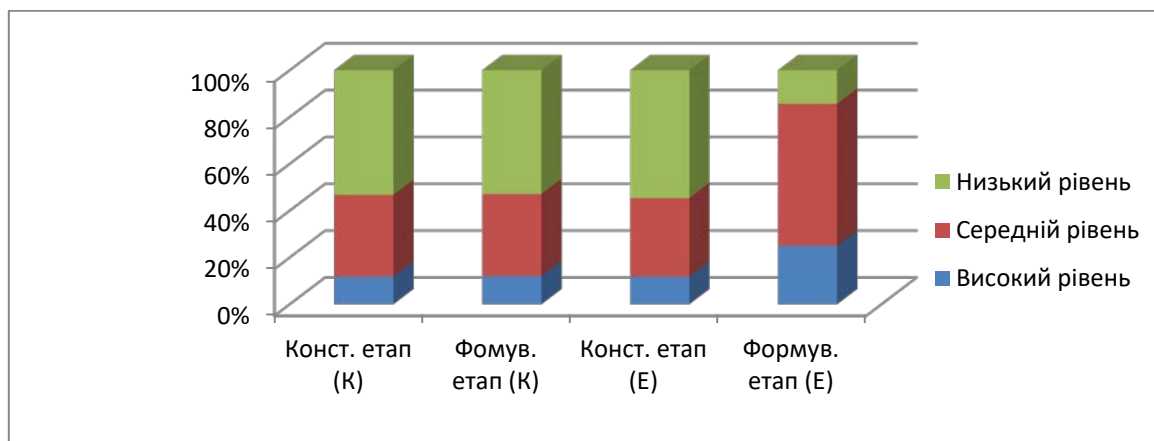
Порівняння небажаних якостей, що перешкоджають ефективній професійній діяльності викладача, на думку респондентів контрольної та експериментальної груп за критерієм ϕ^* Фішера

Якості	Порівняння КГ і ЕГ на констатувальному етапі	Порівняння КГ і ЕГ на формувальному етапі
Імпульсивність	0,795	1,490
Дратівливість	0,734	0,674
Невпевненість у собі	0,322	3,502***
Лінь	0,000	0,201
Тривожність	0,201	1,207
Самозакоханість	0,291	1,780*
Відлюдкуватість	0,442	1,580

Результати розрахунків (див. табл. 15) свідчать про статистично незначущу різницю між контрольною та експериментальною групами до експерименту на рівні 0,05 за п'ятьма показниками із семи та статистично значущу різницю між такими показниками експериментальної й контрольної групи, як „самозакоханість”, „невпевненість у собі”.

Представлені дані дають можливість стверджувати про успішність упроваджених педагогічних умов, пов'язаних з формуванням рефлексивного компонента професійно-педагогічного іміджу викладача геодисциплін. Так, за

результатами формувального експерименту, кількість викладачів геодисциплін експериментальної групи з високим рівнем сформованості показників рефлексивного критерію зросла на 14,2%, із середнім рівнем – на 25,6%, низьким – зменшилася на 39,8% (рис. 3). Узагалі, учасники експериментальної роботи зазначили значущість проведених заходів, їхню цілеспрямованість, повноту розкриття тем і завдань, гнучкість і різноманітність.

Рис. 3 Зіставлення рівнів сформованості професійно-педагогічного іміджу за результатами констатувального та формувального етапів експерименту

Аналіз проведеної експериментальної роботи дає підстави визначати успішним процес зіставлення рівнів сформованості окремих компонентів іміджу в контрольній та експериментальній груп, то, як впливає з таблиць 16, 17 (за λ -критерієм Колмогорова-Смирнова), загальні показники сформованості професійно-педагогічного іміджу у викладачів геодисциплін контрольної групи майже не відрізняються від тих, що було отримано на першому, констатувальному, етапі експерименту, тоді як в експериментальній групі спостерігаємо відчутне зростання зазначених показників.

Таблиця 16

Результати оцінювання рівнів сформованості показників за мотиваційним, когнітивним та рефлексивним критеріями (у%)

Критерії	Рівні сформованості											
	Високий				Середній				Низький			
	Конст. етап		Формув. етап		Конст. етап		Формув. етап		Конст. етап		Формув. етап	
	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е
Мотиваційний	10,2	10,8	11,3	24,6	33,2	29,6	32,8	57	56,6	59,6	55,9	18,4
Когнітивний	14,2	13,9	13,8	25,7	35,1	33,5	34,5	61,8	50,7	52,6	51,7	12,5
Рефлексивний	11,3	10,6	10,8	24,8	36,3	37,6	38,1	63,2	52,4	51,8	51,1	12
Загальна середня оцінка	11,9	11,8	12	25	34,9	33,6	35,1	60,6	53,2	54,7	52,9	14,3

Таблиця 17

Порівняння результатів формування професійно-педагогічного іміджу викладачів контрольних та експериментальних груп на початку та наприкінці експерименту за λ -критерієм Колмогорова-Смирнова

Критерії	Емпіричне значення λ – критерію Колмогорова-Смирнова	
	К і Е до експерименту	К і Е після експерименту
Мотиваційний	0,272	3,763**
Когнітивний	0,171	3,954**
Рефлексивний	0,091	3,975**
Узагальнені дані	0,171	3,954**

Примітка: Критичне значення критерію λ – критерію Колмогорова-Смирнова ($p \leq 0,05$) дорівнює 1,36. Критичне значення критерію λ – критерію Колмогорова-Смирнова ($p \leq 0,01$) дорівнює 1,63. Символ * показує, що відмінності між розподілами вірогідні на рівні 0,05; ** – на рівні 0,01.

Аналіз результатів розрахунків (табл. 17) свідчить про статистично незначущу розбіжність на рівні $p \leq 0,05$ між контрольною та експериментальною групами на початку експерименту за всіма критеріями (емпіричне значення λ Колмогорова-Смирнова не перевищує критичне 1,36). Натомість, у порівнянні контрольної та експериментальної групи на момент завершення експерименту отримано значущі відмінності за всіма критеріями на рівні $p \leq 0,01$ (емпіричне значення λ Колмогорова-Смирнова перевищує критичне 1,63).

Кількість викладачів геодисциплін експериментальної групи, які мають високий рівень сформованості компонентів професійно-педагогічного іміджу, зросла на 13,2%, середній рівень – на 27%. Кількість учасників експерименту з низьким рівнем зменшилася на 40,4%. Отримані результати пов'язуємо з організацією та введенням у виховний процес системи позанавчальних заходів, що сприяли максимальному розвитку кожного з компонентів професійно-педагогічного іміджу.

Уважаємо, що результативно-оцінювальний етап експерименту засвідчив успішність і позитивні наслідки впровадження у самоосвітню роботу викладачів геодисциплін вищого навчального закладу розробленої системи заходів, спрямованих на формування й покращення професійно-педагогічного іміджу.

Загальне порівняння отриманих результатів за показниками мотиваційного, когнітивного та рефлексивного критеріїв свідчить про значущість проведеного експерименту, його успішність та практичну корисність.

Завдяки корекції стану *мотиваційного критерію* експериментальної групи зросла популярність таких понять, як „отримання задоволення від процесу й результатів роботи” – показник в експериментальній групі збільшився на 23,5% та „можливість найбільш повної самореалізації саме в

обраній діяльності” – експериментальна група показала збільшення на 24,2%. Отримані результати свідчать про позитивні зрушення в розумінні сутності професійної мотивації.

При оцінюванні **когнітивного критерію** іміджу викладача геодисциплін було вивчено прогресивні зміни в розумінні сутності педагогічної діяльності в експериментальній групі на формульовальному етапі експерименту.

Порівняння показників когнітивного критерію формульовального етапу показало такий розподіл по складовим: найбільшу кількість виборів отримали такі якості, як професіоналізм – 31,2% (К) та 48,6% (Е), уміння спілкуватися – 20% (К) та 44,1% (Е), педагогічний досвід – 56% (К) та 61,4% (Е) і широка ерудиція – 11% (К) та 43,3% (Е). Цікаво, що важливе значення сучасного іміджу в досягненні професійного успіху відзначили 87,4% представників експериментальної групи й лише 8,6% контрольної.

Представлені дані дають можливість стверджувати про успішність запроваджених педагогічних умов, пов’язаних з формуванням рефлексивного компонента професійно-педагогічного іміджу викладача геодисциплін.

Упровадження педагогічних умов, пов’язаних з формуванням **рефлексивного компонента** професійно-педагогічного іміджу викладача геодисциплін показали такі результатами формульовального експерименту – кількість викладачів геодисциплін експериментальної групи з високим рівнем сформованості показників рефлексивного критерію зросла на 14,2%, із середнім рівнем – на 25,6%, низьким – зменшилася на 39,8%.

Висновки. На основі аналізу та оцінювання проведеної експериментальної роботи доходимо таких висновків:

1. Формування професійно-педагогічного іміджу відбувається ефективно за умови активізації мотиваційної, когнітивної та рефлексивної культури викладачів геодисциплін.

2. Уведення у самоосвітній процес спеціально організованої системи заходів (анкетування, опитування, тренінги, ведення педагогічного щоденника) є запорукою покращення культури професійної діяльності та індивідуального іміджу викладача геодисциплін.

3. Ефективність розробленого й використаного інструментарію дослідження підтверджено об’єктивними результатами зіставлення рівнів сформованості показників кожного з критеріїв та даними самооцінювання викладачів геодисциплін експериментальної групи.

Література:

1. Гласс Д. Статистические методы в педагогике и психологии. М. : Прогресс, 1976. 495 с.
2. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. СПб. : ООО „Речь”, 2000. 350 с.
3. Футин В. Н. Имиджевые средства повышения убедительности сообщения и условия их применения в межличностном общении. М. : РИЦ АИМ, 2005. 340 с.

4. Холод О. М. Імідж: мовлення політиків : монографія : 2 ч. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2003. 259 с.
5. Хомуленко Т. Б., Падафет Ю. Г., Скориніна О. В. Теоретичні та практичні аспекти дослідження іміджу : сб. науч. тр. X. : ІНЖЕК, 2005. 269 с.
6. Cruickshank D. R., Jenkins D. B., Metcalf K. K. The act of teaching. New York : McGraw-Hill, 2003.

References:

1. Glass D. (1976). *Statisticheskiye metody v pedagogike i psikhologii [Statistical methods in pedagogy and psychology]*. Moscow: Progress [in Russian].
2. Sidorenko E. V. (2000) *Metody matematicheskoy obrabotki v psikhologii [Methods of mathematical processing in psychology]*. St. Petersburg: ООО "Rech" [in Russian].
3. Futin V. N. (2005). *Imidzhevyye sredstva povysheniya ubeditelnosti soobshcheniya i usloviya ikh primeneniya v mezhlichnostnom obshchenii [Image means of increasing the persuasiveness of the message and the conditions of their application in interpersonal communication]*. Moscow: RITZ AIM [in Russian].
4. Kholod O. M. (2003). *Imidzh: movlennia politykiv : monohrafiia : 2 ch. [Image: speech of politicians: monograph: 2 part.]*. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
5. Khomulenko T. B., Padafet Y. G., Skorynina O. V. (2005). *Teoretychni ta praktychni aspekty doslidzhennia imidzhu : sb. nauch. tr. [Theoretical and practical aspects of image research: a collection of scientific works]*. Kharkiv: INZHEK [in Ukrainian].
6. Cruickshank D. R., Jenkins D. B., Metcalf K. K. (2003). *The act of teaching*. New York: McGraw-Hill [in English].

Журнал

**«Наукові інновації та
передові технології»**

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*

Випуск № 2(16) 2023

Підписано до друку 08.02.2023 р.
Формат 60x90/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 100 прим.

Видавець:

Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»
Свідоцтво серія ДК №4957 від 18.08.2015 р., Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.

Підготовлено рекламним агентством
«GoToPrint» Адреса, Україна, Київська обл.,
м. Київ, вул. Льва Толстого, 63
e-mail: gotoprint@gmail.com